

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-428-3-18>

**ARCTIC TURBULENCE:
AN ANALYSIS OF CONFLICTS
IN THE NORTH POLAR REGION**

**АРКТИЧНА ТУРБУЛЕНТНІСТЬ:
АНАЛІЗ КОНФЛІКТІВ
У ПІВНІЧНОМУ ПОЛЯРНОМУ РЕГІОНІ**

Кукына А. В.

*Postgraduate Student at the Department
of International Economic Relations
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Кикина А. Б.

*аспірант кафедри міжнародних
економічних відносин
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Арктика, величезна і колись недоторкана крижана територія, зараз знаходиться в центрі зростаючого геополітичного змагання, яке має далекосяжні наслідки як для регіону, так і всього світу. Оскільки полярні льоди продовжують танути через зміну клімату, відкриваючи нові можливості для видобутку ресурсів, судноплавних шляхів і стратегічного військового позиціонування, Крайня Північ все більше перетворюється на осередок підвищеної конкуренції та потенційних конфліктів між різними зацікавленими сторонами, включаючи арктичні держави, корінні громади та позарегіональних гравців.

Юридичним підґрунтям для виникнення територіальних суперечок в Арктиці є відсутність єдиного міжнародного договору, який чітко визначав би правовий статус регіону. Першою ініціативою щодо визначення статусу сухопутних і морських територій став поділ Заполяр'я на початку ХХ століття між «арктичною п'ятіркою» (США, Канада, Норвегія, СРСР і Данія) за теорією секторів – проведення ліній по меридіанах від сухопутних кордонів відповідних арктичних країн до Північного полюсу [1]. Нерівномірність розподілу площі, недосконала система регулювання суміжних питань і супротив третіх країн проти «привласнення» полярного регіону стали одними з головних причин скасування секторального принципу (хоча Росія, Канада і Королівство Данія досі виступають за його відродження) і підписання у 1982 р. Конвенції ООН з морського права (United Nations Convention

on the Law of the Sea, UNCLOS), яка поряд з Ілюліссатської декларацією 2008 р., Шпіцбергенським договором 1920 р., Комісією ООН з меж континентального шельфу (Commission on the Limits of the Continental Shelf, CLCS) та іншими дво- і багатосторонніми угодами, нормативними актами, рішеннями арктичних організацій (Арктична рада, Рада Баренцегового/Євроарктичного регіону і ін.) тощо регулює стан арктичних справ. Однак навіть усі ці згадані правові акти не можуть вирішити всі колізії та суперечності, що виникають відносно цієї частини планети, не тільки між арктичними державами, але і всіма іншими міжнародними акторами, які претендують на полярний простір і його багатства.

У сучасний час найбільш напруженими спорами залишаються: протистояння між Канадою, Російською Федерацією і Данією за приналежність підводного хребта Ломоносова, який простягається на 1800 км від Новосибірських островів до Канадського арктичного архіпелагу і Гренландії, хребта Гаккеля, підняття Менделєєва, улоговини Підводників та Північний полярний полюс; між США і Канадою за розмежування арктичного кордону в протоці Хуан-де-Фука та морі Бофорта, суверенітет над островом Макіас-Сіл, Північний-Західний прохід, який офіційно Оттава вважає частиною своїх внутрішніх вод, а Білий дім відстоює його статус як міжнародного проходу; між Сполученими Штатами і Росією за розширення шельфу в Беринговому морі, що особливо загострилося в кінці 2023 р. і потенційно може стати новим «Південно-Китайським морем», та ін. У найближчій перспективі ймовірна ескалація китайсько-російського питання навколо статусу Північного морського шляху, який розглядається КНР як невід'ємна складова частина «Полярного Шовкового шляху» (冰上丝绸之路, Polar Silk Road, PSR). У цілому, Канада претендує на розширення арктичного шельфу з метою отримання доступу до вуглеводнів на додаткових 1,7 млн км² морського дна, Росія – щонайменше на 1,2 млн км², Королівство Данія – близько 900 тис. км², США – понад 1 млн км² за умови ратифікації Конвенції ООН з морського права [2]. Розширення шельфу арктичних держав має принципове значення для забезпечення їх економічних та геополітичних інтересів.

Історично значну частину конфліктів вдалося врегулювати мирним шляхом, зокрема в 1990 р. СРСР і Сполучені Штати Америки підписали угоду про кордон у Беринговому морі, у 2010 р. офіційні Москва й Осло врегулювали суперечку про морські кордони в Баренцевому

морі, яка тривала чотири десятиліття, поділивши зону спору порівну, у 2022 р. Данія і Канада досягли згоди у півстолітній «війні віскі» за острів Ганса площею лише 1,3 км² [3]. Станом на сьогодні найбільшу офіційну перемогу в гонці за полярні простори здобула Норвегія: у 2009 р. CLCS схвалила заяву норвезького уряду, яка була подана в 2006 р., на збільшення своєї виключної економічної зони на 235 тис. км² в окремих районах Північного Льодовитого океану, Норвезького і Баренцового морів [4].

Наступний проблемний нюанс пов'язаний із питанням захисту навколишнього середовища Арктики, адже природа Північного Льодовитого океану вважається однією з найуразливіших екосистем планети. Сьогодні серед основних екологічних викликів в арктичному регіоні можна виділити: 1) кліматичні зміни, які призводять до танення арктичних льодів і підвищення рівня моря; 2) скорочення біорізноманіття флори й фауни і, незважаючи на прийнятий мораторій на комерційний рибний промисел у Північному Льодовитому океані, збільшення інтенсивності неконтрольованого вилову риби; 3) забруднення арктичних морів нафтопродуктами, промисловими, транспортними та хімічними відходами, зокрема Північним флотом і підприємствами РФ; 4) загроза радіоактивного зараження через велику концентрацію затоплених суден і контейнерів із ядерними відходами, діяльність атомних реакторів на підводних човнах і неліквідовані наслідки ядерних випробувань на арктичних територіях за часів «холодної війни», зокрема на Новій Землі.

Насамкінець не можемо не згадати й про політичні ризики. Початок Російською Федерацією війни проти України ознаменував зміну міжнародного геополітичного порядку, що відобразилося й на Арктиці. Зважаючи на те, що Росія як найбільша арктична країна все більше опиняється в ізоляції через західні санкції, Заполяр'я розглядається як альтернативний економічний план, з огляду на що зростає ймовірність розгортання наступного сценарію: у випадку неможливості досягти результату правовими методами Кремль зможе використовувати свій силовий потенціал для заборони доступу до спірних територій і ресурсів в Арктиці. Додаткове напруження викликає і «китайська загроза»: після проголошення у 2018 р. «Білої книги щодо арктичної політики Китаю» («中国的北极政策»白皮书) Китай активізував комерційні та науково-дослідницькі зусилля на Крайній Півночі, у тому числі спільно з російською стороною, що можуть знаменувати перехід до постійної військової присутності

в регіоні, а отже, зумовити нове зіткнення із Заходом [5]. Як наслідок, імперіалістична арктична політика Російської Федерації поряд із китайською експансією на північ викликає занепокоєння і рішучу відповідь інших держав у вигляді прийняття оновлених мілітарних стратегічних документів, модернізації арктичних сил, проведенні масштабних військових навчань і зміцненні власного північного флангу на випадок загострення безпекової ситуації в Заполяр'ї. Мілітаризація Арктики зумовлює «дилему безпеки», що, у свою чергу, відображається на розгортанні «гонки озброєнь» серед усіх арктичних і навіть неарктичних акторів. Неодноразово зустрічаються тези, що подібна практика може призвести до «холодної війни 2.0», адже цілком можна очікувати, що конкуренція за арктичні багатства посиляться, виникнуть нові розбіжності щодо кодексу поведінки в північних водах і суперечки з приводу проведення наукових досліджень в арктичному регіоні. І це далеко не весь перелік потенційних проблем, які очікуються не тільки через глобальне потепління, але й зміну розстановки сил на карті світу і прихід нової ери боротьби за лідерство.

Отже, ще донедавна Арктика залишалася поза увагою світу, однак сьогодні перетворилася на джерело міжнародної напруженості. Значне зростання уваги й інтересу до полярного регіону з боку арктичних і неарктичних держав зумовлено сукупністю таких факторів: по-перше, загострення конкурентної боротьби за перспективні джерела енергетичних та мінеральних ресурсів на континентальному шельфі; по-друге, збільшення економічного, транзитного та військово-стратегічного потенціалу Арктики в умовах глобального потепління; по-третє, посилення протиріч за спірні території і наявність неврегульованих міжнародно-правових проблем, пов'язаних із подальшим формуванням і розвитком правового режиму Заполяр'я. Питання поділу арктичних просторів і закономірностей їх управління буде й надалі стояти на порядку денному та викликати суперечки на двосторонньому і багатосторонньому рівнях.

Література:

1. Sharp G. A Brief History of Lines in the Arctic. *The Arctic Institute*: website. URL: <https://www.thearcticinstitute.org/brief-history-lines-arctic/> (date of access: 07.02.2024).
2. Barkham P. Why does Denmark think it can lay claim to the north pole? *The Guardian*: website. URL: <https://www.theguardian.com/world/>

shortcuts/2014/dec/16/why-denmark-thinks-it-can-lay-claim-to-north-pole (date of access: 05.02.2024).

3. Austen I. Canada and Denmark End Their Arctic Whisky War. *The New York Times*: website. URL: <https://www.nytimes.com/2022/06/14/world/canada/hans-island-ownership-canada-denmark.html> (date of access: 06.02.2024).

4. Jonassen T. The Polar Voyage GoNorth: The New Norwegian Continental Shelf Is Now Being Explored. *High North News*: website. URL: <https://www.highnorthnews.com/en/new-norwegian-continental-shelf-now-being-explored> (date of access: 06.02.2024).

5. 中国的北极政策. 中华人民共和国国务院新闻办公室: 网站. URL: https://www.gov.cn/zhengce/2018-01/26/content_5260891.htm (引用日期: 08.02.2024).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-428-3-19>

THE GEOPOLITICAL MATRIX AS A MODELING FACTOR OF THE FOREIGN POLICY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

MATRICEA GEOPOLITICĂ CA FACTOR DE MODELARE A POLITICII EXTERNE A REPUBLICII MOLDOVA

Paiu Dana

Diplomat

*Ministry of Foreign Affairs of the
Republic of Moldova*

Paiu Dana

Diplomat

*Ministerul Afacerilor Externe a
Republicii Moldova*

Începând cu anul 1991, odată cu obținerea independenței, Republica Moldova și-a construit relațiile diplomatice și abordarea tematicii externe ca un stat mare, cu toate ce reiese din această sintagmă. Pe când trebuia să ținem cont de contextul geopolitic, de evoluția ulterioară a lucrurilor. Timpul ne-a arătat că suntem ostatici geopoliticului, odată ce vecinii direcți România este membră NATO, iar Ucraina întreprinde acțiuni energice pentru a deveni membru. Republica Moldova cu statutul său neutru și cu orientarea politică spre relații cu uniunea euro-asiatică nu se corelează cu politica vecinilor și aici apar disensiuni serioase. De la bun început, de la 1991 trebuia modelată această situație reieșind din contextul geopolitic și de